

Nastavne metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju

Tomić, Natali

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:681611>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Sociologija i Pedagogija

Natali Tomić

**Nastavne metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i
obrazovanju**

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Marija Sablić

Osijek, 2024.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Sociologija i Pedagogija

Natali Tomić

**Nastavne metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i
obrazovanju**

Završni rad

Znanstveno područje društvene znanosti, znanstveno polje pedagogija,
znanstvena grana posebne pedagogije

Mentorica: prof. dr. sc. Marija Sablić

Osijek, 2024.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 11. rujna 2024.

Natali Tomić 0122239634

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Tema ovog završnog rada je metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju. U suvremenom odgoju i obrazovanju, interkulturalizam ima značajnu ulogu jer promiče suradnju, poštovanje, razumijevanje i prihvaćanje među učenicima različitih kultura. Cilj ovog rada je objasniti interkulturalizam i interkulturalni odgoj i obrazovanje te prikazati na koji način se interkulturalizam može provoditi u nastavi. Najveći naglasak se stavlja na nastavne metode i oblike rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju. Opisan je i pojam interkulturalne kompetencije kao jedne od glavnih ciljeva interkulturalnog odgoja i obrazovanja, koja podrazumijeva stjecanje znanja, vještina i sposobnosti za uspješnu suradnju i komunikaciju u multikulturalnom okruženju. Navedene su i opisane metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, a to su suradničko učenje, aktivno učenje i diskusija. Ove metode omogućuju aktivno sudjelovanje učenika u nastavi, razvijaju njihovo kritičko mišljenje te omogućuju učenicima da se upoznaju s različitostima. Suradničko učenje i diskusija stvaraju prostor za komunikaciju među učenicima gdje mogu razmjenjivati svoja mišljenja, iskustva i ideje. Osim metoda i oblika rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, u radu je navedeno i objašnjeno kako se interkulturalizam ostvaruje u međupredmetnim temama. Kako bi interkulturalni odgoj i obrazovanje bio uspješan potrebna je uključenost svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Korištenje različitih metoda u nastavnom procesu omogućuje stvaranje okruženja koje potiče osobni i društveni razvoj svih učenika.

Ključne riječi: aktivno učenje, diskusija, interkulturalizam, interkulturalni odgoj i obrazovanje, suradničko učenje

Sadržaj

Uvod.....	1
2. Interkulturalizam	2
2.1. Interkulturalni odgoj i obrazovanje	3
2.2.1. Interkulturalna kompetencija u odgojno-obrazovnom okruženju.....	5
3. Nastavne metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju	6
3.1. Suradničko učenje.....	7
3.1.1. Obilježja suradničkog učenja	8
3.2. Aktivno učenje.....	9
3.3. Diskusija	10
3.4. Interkulturalizam u međupredmetnim temama.....	12
3.4.1. Osobni i socijalni razvoj	12
3.4.2. Učiti kako učiti.....	13
3.4.3. Građanski odgoj i obrazovanje	13
3.4.4. Zdravlje	14
3.4.5. Poduzetništvo	15
3.4.6. Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije	16
3.4.7. Održivi razvoj	16
4. Zaključak.....	17
5. Literatura	18

Uvod

Globalizacija je omogućila da su pojedini dijelovi svijeta povezani i međuovisni, a time ljudi imaju mogućnost živjeti u bilo kojem dijelu svijeta i na taj način upoznavati druge kulture. Multikulturalizam označava postojanje više kultura u određenom geofizičkom i sociokulturnom okruženju. Najviše se odnosi na osiguravanje istih kulturnih i društvenih mogućnosti svim kulturama koje žive u istoj zemlji (Sablić, 2014). Dok multikulturalizam označava postojanje različitih kultura na istom mjestu, interkulturalizam stavlja naglasak na međusobnu interakciju i pozitivne odnose među različitim kulturama (Sablić, 2014 prema Desinan, 1997 prema Piršil, 2001).

Važno je stvoriti prostor na kojemu se može razvijati interkulturalizam. Treba se krenuti od vrtića, škola i mjesta za mlade jer se već od rane dobi treba razvijati interkulturalnu kompetenciju i poticati interkulturalni dijalog kroz toleranciju, empatiju, međusobno poštovanje i susretanje s različitostima. Također, uređenje i organizacija gradova ima veliku ulogu u poticanju interkulturalnog dijaloga pa tako migranti trebaju biti uključeni u razne dijelove gradova kako bi se ljudi koji tu već žive mogli upoznati s njima i ostvariti interakciju. U školama sva djeca trebaju biti u interakciji i trebaju vladati pozitivni odnosi među djecom različitih kultura jer se onda to prenosi i u svakodnevni život. Ukoliko se imigrante ignorira i odbacuje te smjesti na izolirana mjesta tada nemaju gotovo nikakvog kontakta s ostalim građanima što dovodi do stvaranja predrasuda, stereotipa, nemira i nezadovoljstva. Na kraju može doći i do nasilja, ekstremizma i terorizma (Vijeće Europe, 2008).

Odgojno-obrazovni proces treba pratiti promjene u svijetu pa tako uvoditi novitete u skladu s potrebama i interesima učenika. Nastavne metode i oblici rada trebaju biti prilagođeni učenicima i vremenu u kojem oni žive. U današnje vrijeme, u školama treba poticati interkulturalizam. Suradničko učenje, aktivno učenje i diskusija su neke od nastavnih metoda koje potiču interkulturalizam u nastavi. Pomoću tih metoda kod učenika se razvija empatija, suradnja i međusobno prihvaćanje. Te vrijednosti učenici onda prenose i u svakodnevne životne situacije. Također, brojni interkulturalni sadržaji se mogu pronaći i u međupredmetnim temama kao što su osobni i socijalni razvoj, učiti kako učiti, građanski odgoj i obrazovanje, zdravlje, poduzetništvo, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te održivi razvoj.

Cilj ovog rada je objasniti interkulturalizam i interkulturalni odgoj i obrazovanje te prikazati na koji način se interkulturalizam može provoditi u nastavi. Najveći naglasak se stavlja na nastavne

metode i oblike rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju. Svaka pojedina nastavna metoda je objašnjena i prikazano je na koji način potiče razvoj interkulturalne kompetencije kod učenika. Također, u radu su prikazane međupredmetne teme te na koji način provode interkulturalizam.

2. Interkulturalizam

Interkulturalizam je relativno nov pristup koji se prvo pojavio u Sjedinjenim Američkim Državama, a zatim i u Europi. U Sjedinjenim Američkim Državama se pojavljuje u 20. stoljeću radi interesa zbližavanja većinskih i manjinskih etničkih skupina (Sablić, 2014 prema Katunarić, 1991). U Latinskoj Americi, je nastao je kao strategija za upravljanje i rješavanje sukoba s autohtonim zajednicama (Zapata-Barrero i Mansouri, 2022 prema Solano-Campos, 2013, 2016; Tubino & Sinnigen, 2013). U Europi se interkulturalizam pojavljuje 1970-ih i 1980-ih godina, kada Vijeće Europe i Europska zajednica postaju svjesne učinka demografskog rasta, odnosno nataliteta i novih doseljenika. Jedna od prvih europskih zemalja koja se suočila s velikim valom izbjeglica je Francuska gdje je jedan o temeljnih zadataka bio rješavanje jezičnih problema u školama. Razvijaju se mjere učenja jezika zemlje domaćina, ali isto tako se radi na očuvanju materinjeg jezika i kulture (Sablić, 2014 prema Portera, 2008). Upravo zbog tih migracijskih procesa i globalizacije nastaje interkulturalizam (Hrvatić, 2007). Interkulturalizam ima dvije dimenzije koje su različite, ali povezane. Prva dimenzija se temelji na sukobima, odnosno služi za smanjivanje sukoba nastalih na temelju različitosti. Druga dimenzija je usmjerena na stvaranje novih oblika građanskog identiteta i pripadnosti koji nisu povezani s podrijetlom, već se temelje na novim konceptima kohezije i solidarnosti među grupama (Zapata-Barrero i Mansouri, 2022).

U današnje vrijeme, ljudi imaju mogućnost upoznavanja, komuniciranja i surađivanja s ljudima iz različitih dijelova svijeta, a upravo to je omogućila globalizacija. Ljudi dolaze iz različitih kultura i važno je da svaka osoba zna prihvatiti i poštovati tuđu kulturu kao što i oni sami očekuju od drugih. Upravo zbog toga, interkulturalizam postaje sve važniji i ima veliki utjecaj. Interkulturalizam je jedan od temeljnih značenja moderne kulture, a nastao je kako bi se uspostavio pozitivan odnos i interakcija između različitih kultura. Umjesto asimilacije, uspostavlja se ravnopravnost među kulturama (Katunarić, 1996). Dakle, interkulturalizam ne podrazumijeva samo da poznamo pripadnike drugih kulture, njihove kulturne vrijednosti, tradiciju i poglede na svijet, nego da s njima ostvarimo interakciju te da tu vlada međusobno poštovanje i prihvaćanje.

Kroz sve dijelove kulture se proteže interkulturalizam jer se temelji na ideji humanijeg čovječanstva i društva. Obrazovanje za interkulturalnost postalo je nužnost za građane moderne Europe, kao i ostatka svijeta. Interkulturalizam ima veliku ulogu i u odgoju i obrazovanju, važno je da se kod djece od rane dobi razvija svijest o raznolikosti i očuvanju posebnosti, vrijednosti te običaja svih etničkih skupina (Hrvačić i Piršil, 2007). Škola ima ulogu pružanja odgoja i obrazovanja koji će omogućiti stjecanje interkulturalnih kompetencija. Interkulturalizam označava pozitivan odnos između pojedinaca i skupina u društvu koji se međusobno razlikuju jer se na taj način stvara aktivno građanstvo i poštuju se ljudska prava (Topić, 2010). Bitno je naučiti osvijestiti, prihvaćati i razumjeti različitosti, a ne ih osuđivati i stvarati razne stereotipe i predrasude o njima. Svrha interkulturalizma je razvijanje dijaloga među različitim skupinama, poticanje fleksibilnosti identiteta i omogućavanje stvaranja novih, hibridnih identiteta. Teži izgradnji osjećaja zajedništva koji uključuje raznovrsne i ravnopravne odnose unutar društva. Naglasak se stavlja na promjenu stavova i vjerovanja kroz različite metode, gdje su promjena, dijalog i jedinstvo ključni za poticanje novih oblika zajedništva i afirmaciju višeslojnih identiteta (Verkuyten, Yogeewaran, Mepham, i Sprong, 2019 prema Cantle, 2012).

2.1. Interkulturalni odgoj i obrazovanje

Interkulturalni odgoj i obrazovanje se postupno uvode u formalno i neformalno opće obrazovanje i stručno usavršavanje učitelja u većini demokratskih zemalja početkom 1960-ih. Najprije se izraz interkulturalno obrazovanje koristio u Sjevernoj Americi za označavanje interkulturalnog osposobljavanja osoba koje su htjele raditi ili studirati u inozemstvu (Sablić, 2014 prema Birzea, 2002). Nakon toga raste sve veća zainteresiranost za interkulturalno obrazovanje i sve što ima veze s tim, odnosno integracijom, asimilacijom i kulturalnom raznolikošću. Sablić (2014, str. 84) navodi tri faze interkulturalnog obrazovanja:

- 1) „Interkulturalno obrazovanje kao posljedica obrazovanja migranata (1970-ih i 1980-ih)
- 2) Interkulturalno obrazovanje i prava manjina (1990-ih)
- 3) Interkulturalno obrazovanje i „naučiti živjeti zajedno“ (nakon 200. godine)“

Odgoj i obrazovanje su pojmovi koji idu jedan uz drugi i međusobno su ovisni. Ukoliko odgoj i obrazovanje djeluju zajedno tada dolazi i do najučinkovitijih rezultata. Interkulturalni odgoj i obrazovanje podrazumijevaju stjecanje znanja, vještina i sposobnosti koji su potrebni za život u interkulturalnoj sredini. Glavni cilj interkulturalnog odgoja je naučiti čovjeka ponašanju u različitim situacijama te razvijanje interkulturalne kompetencije i interkulturalne osjetljivosti

(Drandić, 2013). Interkulturalne kompetencije treba svakodnevno poticati i učiti ljude njima jer nije dovoljno samo osvijestiti da postoje razlike među kulturama, već se treba naučiti prihvaćati, imati razumijevanja za drugačije te se treba naučiti živjeti u takvom društvu. Vrtići, škole, razne udruge i prostori gdje se okupljaju mladi su mjesta na kojima se djeca i mladi mogu susresti s različitostima i tu se počinje učiti i spoznavati o interkulturalizmu i interkulturalnoj komunikaciji. U odraslom životu, radna mjesta, svakodnevne i sportske aktivnosti trebaju poticati interkulturalizam i toleranciju (Vijeće Europe, 2008). Dakle, interkulturalni odgoj i obrazovanje imaju puno veće značenje od same spoznaje da postoje različite kulture te su zbog toga bitni (Hrvatić i Sablić, 2008).

Interkulturalno obrazovanje je prvenstveno usmjereno na djecu i mlade jer su oni buduće generacije koje će sudjelovati i biti građani interkulturalnog društva. Kroz interkulturalno obrazovanje ih se uči prepoznavanju rasizma, nepravde, predrasuda, stereotipa te nejednakosti (Sablić, 2014). Sablić (2014 prema Sleeter i Grant) definira interkulturalno obrazovanje:

U Europskoj Uniji interkulturalno obrazovanje definira se kao teorijski ili praktični pristup u osnovi orijentiran na promociju i razvoj interakcije među učenicima različitog podrijetla te na znanja o različitim kulturnim, vjerskim i jezičnim tradicijama prisutnim u školama i društvima, na vjerovanje da smisleno susretanje i dijalog potiču međusobno razumijevanje, obogaćuju intelektualni o društveni život i da se bore protiv predrasuda, ksenofobije i rasizma u svakodnevnom životu kao i u učionicama. (str. 85)

Mladi su najčešće dio društva koji je najotvoreniji prema novim idejama i prihvaćanju novih ideja. Stoga, mladi trebaju stvarati buduća društva koje će se temeljiti na toleranciji i prihvaćanju razlika jer u današnje vrijeme ima sve više različitih kultura na istom mjestu. Iako su interkulturalno obrazovanje i odgoj najviše usmjereni na djecu i mlade, to ne znači da nije usmjeren i na odrasle i starije ljude, odnosno interkulturalni odgoj je usmjeren prema svakom čovjeku. Interkulturalni odgoj imati zadatak da uči i potiče ljude da stvaraju bolje životne uvjete i mogućnosti među različitim kulturama. Osobe različitih kultura mogu biti susjedi, ali da među njima nema nikakvog odnosa niti interakcije jer su međusobno drugačiji. Ukoliko dođe do nekakve komunikacije i interakcije, to je najčešće u pitanju konflikt. Stoga, interkulturalnim odgojem se želi stvoriti miran život, pozitivni odnosi te kulturno bogaćenje između pripadnika različitih kultura. Ukoliko između osoba vlada prijateljski odnos, svaka osoba u tom odnosu ima priliku obogatiti sebe i svoje znanje učenjem nekih novih običaja i vrijednosti druge kulture, ali isto tako iz dana u dan sve više jača svoje interkulturalne kompetencije (Sablić, 2014).

2.2.1. Interkulturalna kompetencija u odgojno-obrazovnom okružju

Da bi se interkulturalni odgoj i obrazovanje mogli provoditi bitno je postojanje interkulturalne kompetencije. Interkulturalna kompetencija označava posjedovanje znanja, vještina i sposobnosti koje obilježavaju svaku osobu na osobnoj i individualnoj razini i najčešće se dijele u tri dimenzije, a to su kognitivne, afektivne i ponašajne (Sablić, 2014 prema Bennet, 2001 i sur.) Interkulturalna kompetencija uključuje znanje, vrijednosti, stavove, vještine i akcije koje su međusobno povezane i međusobno se nadopunjuju. Znanje obuhvaća samosvijest, poznavanje jezika i komunikacije, kao i razumijevanje svijeta u širem kontekstu, uključujući politiku, pravo, ljudska prava, kulture i religije. Pozitivni interkulturalni stavovi odražavaju otvorenost prema kulturnim različitostima te prema različitim uvjerenjima i svjetonazorima. Takvi stavovi uključuju poštovanje, građansku svijest, odgovornost, samosvijest i toleranciju. Među ključnim vještinama za razvijanje interkulturalnih kompetencija ističu se sposobnosti slušanja i promatranja, suradnje, rješavanja sukoba te komunikacijske vještine. Naglašava se i važnost kritičkog razmišljanja i sposobnost refleksije o vlastitim predrasudama (Romijn, Slot i Leseman, 2021 prema Pastori i sur., 2018).

Interkulturalna kompetencija se može razvijati kroz dva pristupa: formalno i neformalno učenje. Formalno interkulturalno učenje se provodi kroz obrazovne ustanove, tečajeve usmjerene na razvijanje interkulturalne kompetencije te kroz obuku na poslu ili studiranje i rad u inozemstvu. Neformalno interkulturalno učenje se odvija kroz kulturne organizacije, javne prostore, knjižnice, muzeje, medije i svakodnevnu interakciju s osobama koje se po nečemu razlikuju, dob, spol, religija, socioekonomski status (Deardorff, 2020 prema UNESCO, 2015). Da bi se za nekoga moglo reći da je interkulturalno kompetentan to znači da je sposoban živjeti tako da prihvaća svaku osobu koja je drugačija od njega, odnosno neovisno o njegovoj kulturi, vjeri, nacionalnosti te stilu života koji živi. To prihvaćanje se odnosi i na skupinu ljudi o kojima drugi najčešće imaju razne predrasude i stereotipe. Ukoliko je osoba spremna prihvatiti svakoga tko je po nečemu drugačiji od nje same i spremna je imati dobar odnos i interakciju s to osobom, tek tada se može reći da je netko interkulturalno kompetentan (Sablić, 2014). Interkulturalno kompetentna osoba posjeduje tri sposobnosti. Prva je primjereno i prikladno ponašanje u različitim interkulturalnim situacijama i interakcijama, poznavanje kulturne konvencije sugovornika te prihvaćanje kulturnih razlika (Garrote Salazar i Fernández Agüero, 2016 prema Byram, 1997).

U odgojno-obrazovnom procesu, kada je riječ o interkulturalnoj kompetenciji, važnu ulogu ima učitelj. Učitelj je osoba koja mora biti interkulturalno kompetentna jer se u razredu mogu naći

djeca koja ne pripadaju većinskoj kulturi, odnosno djeca koja se razlikuju po nacionalnosti, vjeri, socijalnom statusu, zanimanju roditelja. Stoga, učitelj mora znati kako postupati s takvom djecom i uklopiti ih u ostatak razreda jer inače dolazi do odbacivanja takve djece od strane ostalih učenika u razredu. Svako dijete se treba osjećati sigurno u razredu i imati jednake mogućnosti za svoj osobni rast i napredak. Dakle, postoje određene zadaće koje imaju učitelji kako bi se postigao cilj interkulturalnog obrazovanja. Prva zadaća je organiziranje suradničko učenja u razredu u kojemu će svi učenici biti jednako uključeni te će se svatko smatrati odgovornim za svoje postupke i svoje ponašanje. Druga zadaća je da učitelj primijeti i spozna različite sposobnosti, kompetencije i talente kod učenika te da potiče učenike da ih razvijaju. Treća zadaća je dobra komunikacija s učenicima kako bi mogli raspravljati o pitanjima položaja u razredu. I četvrta zadaća bi bila da se svaki problem, sukob ili nesuglasica rješavaju s međusobnim poštovanjem i da se različitosti poštuju jer se na taj način i poštuju ljudska prava. Učenici najbolje uče na primjeru pa će takav način rješavanja sukoba onda primjenjivati i u svakodnevnom životu (Sablić, 2014 prema Batelaan, 1999, str. 172). Isto tako, ukoliko učitelj nije interkulturalno kompetentan, onda on to ne može ni prenijeti na učenike. Obilježja interkulturalno nastavnika su fleksibilnost, otvorenost, empatičnost, rad i djelovanje na prikladan način te odabir prikladne odgojne strategije (Drandić, 2017).

3. Nastavne metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju i obrazovanju

Odabir nastavnih metoda je bitan jer određuje uspješnost poučavanja i učenja. „Metode su smišljeni i sustavni postupci kojima se nastoje ostvariti strateški ciljevi korištenjem jedne ili više tehnika, odnosno instrumenata“ (Spajić-Vrkaš, Stričević, Maleš i Matijević, 2004, str. 155). Izbor nastavnih metoda i oblika rada u interkulturalnom odgoju ovisi o općim ciljevima odgoja, dobi učenika nastavnim sadržajima, osposobljenosti učitelja, geografskoj lokaciji i ekonomskim uvjetima (Sablić, 2014). Prilikom izbora nastavnih metoda i oblika rada u obzir treba uzeti nekoliko stvari. Prva su obilježja učenika, kao što su dob, znanja i vještine koje učenik posjeduje, motiviranost i sposobnost za učenje. Druga su obilježja učitelja, stil poučavanja i upravljanja razredom, vještine i znanja u određenom području, osjećaj odgovornosti i slobode. Zatim su važna obilježja nastavnog procesa, odnosno sadržaji predmeta, ciljevi kurikulumu, uključenost kontroverznih tema, vrednovanje učenika. Posljednja stvar su obilježja obrazovnog konteksta. Tu se podrazumijeva vođenje i upravljanje obrazovnim institucijama, dostupnost pomagala za nastavu i učenje, sustav nagrađivanja, obrazovni

prioriteti na nacionalnoj i lokalnoj razini (Spajić-Vrkaš i sur., 2004, str. 155). Kako bi se interkulturalizam prenio na djecu i mlade potrebno je da sredina u kojoj žive bude primjer interkulturalizma, odnosno da se u toj sredini poštuju ljudska prava i sloboda. Potrebno je stvoriti školsko i razredno ozračje u kojemu se djeca osjećaju sigurno te u kojemu uče o ljudskim pravima i da svaka osoba ima prava na njih. Osim toga, treba djeci treba objasniti i upoznati ih s ljudskim pravima. Vrijednosti koje treba promicati među učenicima su suradnja, empatija, povjerenje i solidarnost kako bi onda oni te vrijednosti mogli prenijeti i u svoj svakodnevni život (Sablić, 2014). Metode i strategije u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, koje su opisane i objašnjene u radu su suradničko učenje, aktivno učenje te diskusija.

3.1. Suradničko učenje

Pojam suradničko učenja se najprije javlja kod američkih autora kao suprotnost učenju koje dominira u tradicionalnom školstvu, a to su individualnost, samostalnost i natjecateljsko učenje. Znanstveno je dokazano da natjecanja imaju i svoju pozitivnu stranu, odnosno da oni učenici koji ostvare uspjeh na nekom natjecanju ima još veću motivaciju za daljnje učenje, rad i trud. Međutim, učenici koji ne ostvaruju uspjeh na natjecanjima gube motivaciju za učenjem i trudom te na kraju i odustaju jer se kod njih stvara osjećaj manje vrijednosti (Kadum-Bošnjak, 2012). Upravo zbog toga suradničko učenje ima brojne prednosti jer u njemu učenici zajedno i brže uče, otkrivaju i svatko može, ovisno o njegovim sposobnostima, pridonijeti u nečemu. Prema istraživanjima, tijekom suradničko učenja, učenici brže uče i znanje im ostaje dugotrajnije (Kadum-Bošnjak, 2012 prema Čatić i Sarvan, 2008).

Autori koji su prvi definirali suradničko učenje, smatraju da postoje četiri principa po kojima se neka aktivnost može smatrati suradničkim učenjem. Prvi princip je jednako sudjelovanje, odnosno kada svaka osoba u aktivnosti ima jednake mogućnosti i prilike za sudjelovanjem (Lazar, 2020 prema Aronson, 2001). Drugi princip je paralelna interakcija. Svaki učenik unutar grupe je jednako uključen i postoji više interakcije nego u tradicionalnoj nastavi jer svatko treba jednako pridonositi. Svatko ima svoju ulogu i zadatak koji mora obaviti pa zato nema pasivnosti (Lazar, 2020 prema Kagan, 1992). Treći princip je pozitivna međusobna povezanost, što znači da rad i doprinos jedne osobe utječe na cijelu grupu. Suradnja, komunikacija i pomaganje dovode do ostvarenja grupnih ciljeva (Lazar, 2020 prema Aronson, 2001). Četvrti princip je individualna ili osobna odgovornost što znači svaki član grupe mora biti odgovoran za svoj dio zadatka te ga treba prikazati ostalima (Lazar, 2020 prema Kagan, 1992).

Za uspješno provođenje suradničkog učenja, važna je interakcija između učenika, učitelja i roditelja, program i poučavanje, strukturiranje okružja po mjeri učenika, proces stvaranja i primjene pravila i uloga učitelja kao voditelja suradničkog učenja (Kadum-Bošnjak, 2012 prema Peko i sur., 2003). Učitelji tijekom suradničkog učenja imaju priliku bolje upoznati učenike i njihove karakteristike. Promatranje učenika omogućuje učiteljima prepoznavanje učenikovih sposobnosti, ali i poteškoća (Buchs i Maradan, 2021 prema Topping i sur., 2017). Učiteljeva opažanja omogućuju predlaganje interaktivnih intervencija na male skupine i pojedine učenike. Kada učitelj potiče sve učenike na aktivno sudjelovanje u nastavi i grupnom radu, tada osigurava i osjećaj cijenjenosti kod učenika, čime se smanjuju problemi vezani uz hijerarhiju između učenika i učitelja (Buchs i Maradan, 2021 prema Bash, 2014).

Kada je riječ o interkulturalnom odgoju i obrazovanju, suradničko učenje pomaže u stjecanju interkulturalne kompetencije, rušenju raznih predrasuda i stereotipa i pružanju jednakih mogućnosti svakom učeniku neovisno o međusobnim različitostima (Romić, 2011). Pomoću suradničkog učenja, potiče se socijalna integracija svakog učenika kroz razne aktivnosti u nastavi (Buchs i Maradan, 2021 prema Sharan, 2010). Svaki učenik, svojim kompetencijama i darovitostima, može sudjelovati u procesu učenja i svaka se ta kompetencija jednako cijeni. Još neke prednosti suradničkog učenja su da se svaka osoba osjeća uključeno u skupinu, razvija se osjećaj solidarnosti, odgovornosti i svatko ima mogućnost preuzimanja neke uloge (Sablić, 2014). Ferguson-Patrick i Jolliffe (2018) navode tri prednosti suradničkog učenja, a to su poboljšane akademskih rezultata, socijalni i emocionalni razvoj učenika te bolji odnosi među učenicima.

3.1.1. Obilježja suradničkog učenja

U današnje vrijeme dolazi do brojnih i brzih promjena, a nastava u školama i ne prati toliko te promjene, no jedna od promjena i napretka bi bilo suradničko učenje. Suradničko učenje se može primijeniti u gotovo svim nastavim predmetima, a osim samog učenja teorije, uči učenike i promišljanju, načinu rada te načinima stjecanja znanja (Kadum-Bošnjak, 2012 prema Meredith i sur., 2003). Da bi suradničko učenje bilo uspješno, bitno je da među sudionicima vlada pozitivno i motivirajuće okružje u kojemu svatko može na svoj način pridonijeti neovisno o razlikama. Nastava i samo učenje treba biti što raznovrsnije i zanimljivije kako bi bilo učinkovito, a to je upravo suradničko učenje. Tu vlada stalna interakcija i suradnja između učenika, ali i između učenika i učitelja (Romić, 2011).

Kadum-Bošnjak (2012, prema Jensen, 2002, str. 187) navodi pet elemenata obilježja učenja. Prvi element je pozitivna međuzavisnost. Pozitivna međuzavisnost se odnosi na ovisnost

učenika jednima o drugima, odnosno da ponašanje i trud jednog učenika utječe i na sve ostale u skupini. Ukoliko se kod jednog učenika dogodi uspjeh to će se odraziti na cijeli skupinu, isto tako je i s neuspjehom. To pomaže učenicima da nauče truditi se, ulagati svoj maksimum, međusobno si pomagati te da ne odustaju. Drugi element je izravna interakcija. Ona označava stalnu interakciju i dogovor oko svega u skupini. Čim se dobije neki zadatak, učenici se najprije trebaju dogovoriti tko će što raditi i jednako si rasporediti posao. Tijekom rada trebaju međusobno komunicirati, pomagati si, savjetovati se jedni s drugima te predlagati nove ideje. Treći element je individualna i skupna odgovornost. Svaki učenik u skupini ima zadatak koji mora obaviti i mora biti svjestan da ako on uspješno obavi taj zadatak, to znači da je to i uspjeh skupine. Pojedinaac ne smije očekivati da će drugi obaviti njegov dio zadatka, već svi moraju jednako pridonijeti. Dakle, skupina ovisi o pojedincu, ali i pojedinac ovisi o skupini. Četvrti element su suradnička umijeća. Suradnička umijeća se odnose na ponašanje i bonton svih sudionika. U skupini treba vladati poštovanje, lijepo ponašanje, lijepo izražavanje, prihvaćanje različitih mišljenja, komuniciranje, rješavanje sukoba na miran način. Peti element je skupno procesiranje koje se odnosi na međusobno vrednovanje i ponašanje, odnosno procjenu tko je koliko pridonio, trudio se i kako se ponašao (Kadum-Bošnjak, 2012 prema Jensen, 2002).

3.2. Aktivno učenje

U tradicionalnom obrazovanju nastava se najčešće odvija frontalno, odnosno učitelj je aktivan, a učenici su pasivni u nastavnom procesu. S druge strane, aktivno učenje uključuje učenike u nastavni proces te potiče učenike da iznose svoje mišljenje i ideje te da o njima međusobno raspravljaju. Kako bi učitelj potaknuo učenike na aktivno učenje, bitno je da koristi suvremene strategije i metode učenja i poučavanja jer na taj način i dobiva pažnju učenika (Kadum-Bošnjak, 2012). Istraživanja pokazuju da pasivna predavanja ne omogućuju razumijevanje i usvajanje gradiva kao što to omogućuje aktivno učenje. Znanje dolazi kroz iskustvo i interakciju s okolinom te učenik koristi prethodna znanja kako bi usvojio nova (Kovarik, Robinson, i Wenzel, 2022). Učenici više nauče kada rade nešto sami, umjesto da promatraju kako netko drugi to radi (Kovarik i sur., 2022 prema McKeachie, 2002 i National Research Council, 2010).

Aktivno učenje je proces stjecanja znanja, vještina, stavova i vrijednosti pomoću raznih obrazovnih strategija, u kojemu su učenici aktivni sudionici nastave (Konopka, Adaime, i Mosele, 2015 prema Anastasiou & Alves, 2004). Kod učenika dolazi do razvijanja kritičkog mišljenja, stvaranja i izražavanja vlastitih stavova i vrijednosti te razvijanja komunikacijskih vještina. Učenici tijekom aktivnog učenja sudjeluju u proaktivnim aktivnostima, gdje moraju biti odgovorni za svoje postupke i ponašanje (Konopka i sur., 2015 prema Prince, 2004).

Aktivno učenje je usmjereno na učenika, razvoj njegove osobnosti i individualnost. Kako je učenik u središtu procesa učenja, bitni su njegovi interesi, potrebe i emocije (Ljubac Mec, 2022). Načelo aktivnog učenja zahtijeva da učenik bude u okruženju u kojemu će imati mogućnost za stjecanjem novih znanja, vještina i sposobnosti samostalnim istraživanjem, radom u grupi ili zajednici te simulacijom određenih događaja (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). Pod aktivno učenje spadaju aktivnosti koje se izvode u učionici ili školskom prostoru, kao što su knjižnica, školsko dvorište, rad na računalima, laboratorijski rad s raznim pokusima (Konopka i sur., 2015).

Bitno je da vlada sigurno i motivirajuće okružje kako bi učenici mogli slobodno izražavati svoje ideje, poglede i mišljenja. Aktivno učenje je učenje koje se događa u suradnji s drugima, odnosno unutar zajednice gdje se pojedinac može upoznati i s drugim gledištima te o njima raspravljati. Kada je riječ o interkulturalizmu i učenju o ljudskim pravima, različitostima, odgovornosti, tada je korisno i primijeniti situacije iz svakodnevnog života (Sablić, 2014). Postoje i neke strategije kojima se može poticati aktivno učenje, a to su „projektno učenje, iskustveno učenje, učenje istraživanjem i otkrivanjem, učenje rješavanjem problema, učenje usmjereno na djelovanje, učenje igranjem“ (Ljubac Mec, 2022 prema De Zan, 2005, Letina, 2016, Matijević i Radovanović, 2011, Topolovčan i sur., 2017, str. 157).

Metoda aktivnog učenja se vrlo često može naći u suvremenoj nastavi, dok u tradicionalnoj prevladavaju učiteljeva predavanja i pasivnost učenika. Kod aktivnog učenja učenik i njegovo sudjelovanje u aktivnostima su u prvom planu pa je tu motivacija gotovo uvijek intrinzična. Svaki učenik se tijekom aktivnosti sustavno prati i bilježi umjesto klasičnog ocjenjivanja. Učiteljeva uloga je organiziranje i vođenje aktivnosti na satu te poticanje učenike da budu što aktivniji (Ljubac Mec, 2022 prema Bognar, 2011). Grupni oblik učenja potiče aktivno učenje. Učenici tijekom grupno učenja međusobnom komunikacijom i aktivno uče te na taj način puno više nauče, od osamdeset do devedeset posto sadržaja. Frontalnom nastavom zapamte samo dvadeset posto (Ljubac Mec, 2022 prema Matijević, 2002).

3.3. Diskusija

Mattes (2007, str. 80) diskusiju definira kao „kontroverzno vođen razgovor u razredu koji potječe po dogovorenim pravilima razgovora“. Iako se diskusija može odvijati na početku nastavnog sata, kako bi se razmijenila mišljenja i znanja o nekoj temi, veća učinkovitost je ako se odvija na kraju nastavnog sata. Diskusije u razredu mogu biti vođene od strane učitelja, učenika ili učeničkih timova. Važnost diskusije je u tome što svatko ima mogućnost slobode

iznošenja svog mišljenja, što je i temeljno ljudsko pravo. Tijekom pripremanja diskusije učenici uče razvijati kritičko mišljenje, formulirati svoje mišljenje ili promijeniti svoje mišljenje te smišljati protuargumente. Tijekom diskusije se uče prihvaćati i razumjeti mišljenje drugih, iako se ona možda razlikuju od vlastitih stajališta te na neke stvari gledati s drugačije perspektive. Osim toga, tijekom diskusije se učenici uče rješavati sukobe na miran i kulturnan način, a ne korištenjem nasilja i vrijeđanjem. Teme diskusija mogu biti iz bilo kojeg područja (Mattes, 2007).

Kako bi se diskusija odvijala na kvalitetan način postoje neka pravila kojih se sudionici trebaju pridržavati. Prilikom izlaganja svojih stavova i mišljenja, bitno je da učenici dobro obrazlože i uvjere druge da oni vjeruju u svoja mišljenja. Dok drugi govore i iznose mišljenja, potrebno je pažljivo slušati i ne upadati u riječ jer se tako pokazuje poštovanje. Pažljivo slušanje je bitno kako bi se mogli osmisliti protuargumenti ili čak promjena svog mišljenja, što ne predstavlja nikakav poraz. Učiteljeva uloga moderatora je da objasni pravila igre, usmjeravanja raznim pitanjima te ohrabruje i potiče učenike na iznošenje svojih mišljenja, čak i ako su kontroverzna i na kraju (Mattes, 2007).

Diskusija je javna rasprava u kojoj sudjeluje veći broj ljudi (Pavličević-Franić, 2005). Najčešće traje desetak minuta jer se ne raspravlja o problemu u cjelovitosti, nego samo o jednom dijelu problema (Silić, 2006). Diskusija može biti pripremljena ili nepripremljena. Učenici se za diskusiju pripremaju na način da prouče neki tekst ili temu te da promišljaju o tome i na kraju donesu svoje mišljenje koje će predstaviti drugim sudionicima diskusije. Ukoliko se radi o nepripremljenoj diskusiji, tada učitelj ukratko izloži temu učenicima i oni na temelju svoga znanja i iskustva međusobno raspravljaju (Težak, 1998).

Diskusija učitelju omogućuje da bolje upozna svakog učenika te njihove ideje, mišljenja i stajališta. Na taj način učitelj može otkriti ukoliko učenici imaju pogrešne predodžbe i uvjerenja o nekim konceptima te ih onda može ispraviti kako bi učenici s razumijevanjem usvajali buduće gradivo (Kovarik i sur., 2022 prema Singer i sur., 2012). Tijekom diskusije, učitelj treba osigurati pozitivnu atmosferu, u kojoj će učenici osjećati sigurnost i povjerenje da iznesu svoje mišljenje, bez strah da će ih drugi izrugivati, omalovažavati ili vrijeđati (Sablić, 2014).

Diskusija je bitna za interkulturalni odgoj i obrazovanje, jer tijekom diskusije učenici konstantno mogu preispitivati svoja stajališta i mišljenja te se upoznavati s drugačijima. Ona im omogućuje da iznose svoje ideje i osjećaje, ali isto tako da ih i mijenjaju. Osim toga, diskusija učenicima može pomoći kod usvajanja jezika. Diskusija pridonosi razvoju raznih

vještina koje se trebaju poticati, a neke od njih su „postavljanje pitanja i aktivno slušanje, izmjenjivanje mišljenja te priznavanje vrijednosti različitih stavova“ (Sablić, 2014, str. 219). Dovodi do boljeg razumijevanja gradiva, ali i tuđih stajališta i mišljenja jer učenici imaju mogućnost saslušati više različitih opcija od drugih te odlučiti sa čime se slažu, a s čim ne (Kovarik i sur., 2022 prema Smith i sur., 2009).

3.4. Interkulturalizam u međupredmetnim temama

Suvremeno obrazovanje zahtijeva sve više interkulturalizma u nastavi i stjecanje interkulturalne kompetencije. Interkulturalni elementi u nastavnom procesu omogućuju razvoj empatije, solidarnosti, prihvaćanja različitosti kod učenika, koji onda to prenose i u situacije izvan škole. Osnovno i srednje obrazovanje imaju zadaću upoznati učenike s vrijednostima demokratskog života, upoznati ih i pojasniti koja su to ljudska prava te naučiti ih prihvaćati i poštovati razlike i druge kulture (Vijeće Europe, 2008).

U obrazovnom sustavu Republike Hrvatske navedeno je i definirano sedam međupredmetnih tema, a to su osobni i socijalni razvoj, učiti kako učiti, građanski odgoj i obrazovanje, zdravlje, poduzetništvo, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te održivi razvoj. Svaka međupredmetna tema određena je zakonski usvojenim kurikulumima, gdje je svaki kurikulum organiziran po odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama te se navode i odgojno-obrazovna očekivanja. Nastavnici i stručni suradnici sudjeluju u kreiranju i ostvarivanju odgojno-obrazovnih očekivanja. Pomoću različitih metoda i oblika rada ostvaraju se odgojno-obrazovna očekivanja kroz nastavne predmete ili kroz školske projekte (Škola za život, 2019).

3.4.1. Osobni i socijalni razvoj

Prva međupredmetna tema je osobni i socijalni razvoj. Usmjerena je na cjelovit razvoj djece i mladih, s ciljem izgradnje zdravih, samopouzdanih, kreativnih i odgovornih osoba koje doprinose zajednici. Ova međupredmetna tema je ključna za postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva, profesionalni razvoj, upravljanje emocionalnim, mentalnim, duhovnim i tjelesnim potencijalima te uspostavljanju zdravih socijalnih odnosa. Vrijednosti ove međupredmetne teme, poput znanja, solidarnosti, identiteta i odgovornosti, povezane su sa svim vrijednostima koje okvir nacionalnog kurikulumu naglašava. Osobni i socijalni razvoj pridonosi razvoju identiteta pojedinca kao člana globalne zajednice koja uvažava različitosti. Učenici usvajaju kulturne vrijednosti koje su važne za život u multikulturalnom društvu. Također potiče solidarnost, empatiju, odgovorno ponašanje i brigu za zdravlje i kvalitetu života. Važan je i način poučavanja, koji treba biti usmjeren na učenika, s posebnim pristupom učenicima s

posebnim potrebama. Ova tema ostvaruje se kroz sve predmetne i međupredmetne kurikulume, a u njoj provedbi sudjeluju odgojno-obrazovni radnici u suradnji s obiteljima i zajednicom (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Dakle, međupredmetna tema osobni i socijalni razvoj kod učenika potiče razvijanje samopouzdanja, pozitivne slike o sebi, empatiju, prihvaćanje različitosti, suradnju, socijalne vještine, timski rad te strategije rješavanja problema (Škola za život, 2019).

3.4.2. Učiti kako učiti

Sve veći znanstveni, tehnološki i društveni napredak donosi nove izazove koji zahtijevaju nova znanja i vještine. Brzi tehnološki razvoj i promjene u globalnom gospodarstvu zahtijevaju prilagodbu i cjeloživotno učenje. Profesionalne kompetencije sada uključuju timski rad, suradnju u multikulturalnim okruženjima i stalno usavršavanje. Kurikulum u Republici Hrvatskoj naglašava važnost međupredmetne teme učiti kako učiti, što omogućava učenicima da upravljaju svojim učenjem u različitim situacijama i razvijaju sposobnost cjeloživotnog učenja. Ova kompetencija pomaže učenicima da organiziraju i reguliraju svoje učenje, kritički rješavaju probleme te integriraju informacije u smisleni kontekst. Svrha međupredmetne teme učiti kako učiti je razvijanje vještine upravljanja učenjem i primjene strategija u formalnom, neformalnom i informalnom okružju. Učenje kako učiti treba biti prisutno u svim nastavnim i izvannastavnim aktivnostima, a nastava u različitim predmetima treba pružiti prilike za razvoj različitih aspekata ove kompetencije. Učenici trebaju imati priliku samostalno birati aktivnosti i pristupe učenju, što doprinosi njihovom samostalnom organiziranju i reguliranju učenja, postavljanju ciljeva te samovrednovanju. Proaktivan odnos prema učenju i intrinzična motivacija ključni su za uspjeh. Uloga učitelja je ključna u stvaranju okružja koje potiče razvoj ove kompetencije, uz suradnju s roditeljima i drugim odgojno-obrazovnim radnicima. Za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama potrebno je prilagoditi kurikulum i metodiku poučavanja, uz individualizirane pristupe i strategije za postizanje obrazovnih ciljeva (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

3.4.3. Građanski odgoj i obrazovanje

Građansko obrazovanje, poznato i kao "političko obrazovanje" ili "obrazovanje za demokraciju", od početaka 1990-ih postalo je ključno u izmjenama kurikuluma u razvijenim državama Europe i Sjedinjenim državama. Obično se uvodi u više razrede osnovne ili srednje škole kao kroskurikularno načelo, obvezni ili izborni predmet, dopuna postojećim društvenim predmetima, poseban program aktivnosti ili kao projekt (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). U hrvatskom obrazovnom sustavu elementi građanskog i političkog obrazovanja integrirani su u

okviru predmet Priroda i društvo što je dovelo do jako male zastupljenosti sadržaja vezanog za građanski odgoj i obrazovanje. U srednjoj školi se građanski odgoj i obrazovanje povezani su s predmetima Sociologije, Etike i Politike i gospodarstva. Međutim, različite vrste škola i školskih programa učenicima pružaju različitu mogućnost usvajanja znanja građanskog odgoja i obrazovanja što može dovesti do socijalne segregacije (Sever i Horvat, 2019 prema Kovačić i Horvat, 2016).

Građanski odgoj i obrazovanje usmjereni su na osposobljavanje učenika za aktivnu i odgovornu ulogu u različitim zajednicama. Cilj je pripremiti učenike da se uspješno uključe u demokratsko društvo, razumiju ljudska prava, demokratske procese i političke sustave, te razviju vještine poput kritičkog mišljenja, komunikacije, rješavanja sukoba i sudjelovanje u aktivnom građanstvu. Ova međupredmetna tema obuhvaća znanje o ljudskim pravima i političkim sustavima, dok se posebna pažnja posvećuje razvijanju vještina potrebnih za demokratsko sudjelovanje i mirno rješavanje sukoba (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Ljudska prava su temelj aktivnog građanstva u demokratskom i kulturno pluralnom društvu. Aktivno građanstvo podrazumijeva brigu za druge ljude, ali i za sebe, razumijevanje, jednakost, dostojanstvo, otpor rasizmu, diskriminaciji te nepravdi. Stoga, građansko obrazovanje mora uključivati znanja i vještine za promicanje i zaštitu ljudskih prava na svim razinama (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). Ključne vrijednosti uključuju odgovornost, ljudsko dostojanstvo, slobodu, ravnopravnost i solidarnost, a posebna pažnja usmjerena je na doprinos zajedničkom dobru. Učenici se trebaju kroz iskustvo upoznavati i usvajati te vrijednosti, a škola i zajednica su mjesta na kojima je to moguće. Za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama kurikulum se prilagođava kako bi odgovarao njihovim specifičnostima. Individualizirani pristupi i strategije poučavanja pomažu u postizanju obrazovnih ciljeva i vrednovanju postignuća (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

3.4.4. Zdravlje

Učenici tijekom školovanja usvajaju stavove, navike i ponašanja koja dugoročno utječu na zdravlje i dobrobit. Zdravstveno obrazovanje pomaže im razumjeti važnost zdravih životnih navika i izbjegavanje štetnih ponašanja kako bi se osigurala i poboljšala kvaliteta života. Jedan od ciljeva međupredmetne teme zdravlje je razvoj zdravstvene pismenosti (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Zdravstvena pismenost podrazumijeva znanja i vještine za pomoć, samopomoć, traženje liječničke pomoći, aktivno sudjelovanje u prevenciji bolesti i promicanju zdravlja te prepoznavanje uloge okoliša u zdravlju (Škola za život, 2019). Kroz međupredmetnu temu zdravlje učenici razvijaju znanja, vještine i pozitivne stavove prema

zdravlju i zdravom načinu života, kako bi postigli cjelovit pristup zdravlju kroz tjelesno, mentalno i duševno blagostanje. Poučavanje o zdravlju temelji se na znanstvenim spoznajama iz biologije, psihologije, sociologije i medicine. Usmjereno je na sprječavanje bolesti, promicanje zdravlja i kulture zdravog života kroz primjere iz svakodnevnog života. Za učenike s posebnim potrebama, kurikulum se prilagođava individualnim potrebama, s ciljem postizanja odgovarajućih obrazovnih ishoda (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

Interkulturalni odgoj i obrazovanje su povezani s međupredmetnom temom zdravlje jer ona potiče razvijanje vrijednosti kao što su solidarnost, odgovornost, poštivanje, humanost, odgovornost prema sebi i društvu. Poučavanje djece o zdravlju je bitno zbog njihovog skladnog tjelesnog rasta i razvoja, ali isto tako ima ulogu u razvijanju mentalnih i socijalnih kompetencija i sposobnosti. Svrha poučavanja o zdravlju je bolje upoznavanje s tjelesnim, mentalnim i emocionalnim zdravljem, usvajanje zdravih životnih navika, razvoj samopouzdanja i samopoštovanja te ostvarivanje osobnih i društvenih veza s osobama drugih kultura, pritom poštujući njihove posebnosti (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

3.4.5. Poduzetništvo

Poduzetništvo uključuje sposobnosti kao što su inovativnost, kreativnost, odgovornost, prilagodljivost, izrađivanje i vođenje projekata. Za osobni razvoj neke osobe i zaposlenost u društvu znanja, ključna je kompetencija za poduzetništvo te se stoga ona razvija od rane dobi kod djece. Cilj ove međupredmetne teme je razvijanje poduzetničkog načina razmišljanja i djelovanja, te usvajanje radnih navika i osobina kao što su odgovornost, kreativnost, inicijativnost i samopouzdanje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

Poduzetništvo kao međupredmetna tema integrirana je u sve aspekte obrazovanja, od vrtića do visokoškolskog obrazovanja, kako bi se poticalo poduzetničko mišljenje i djelovanje od najranije dobi. Škole u suradnji s gospodarstvom, tržištem rada i zajednicom stvaraju poticajno okruženje za razvoj poduzetničke kompetencije. Odgajatelji, nastavnici i stručni suradnici imaju zadatak stvoriti poticajno okruženje za razvoj poduzetničke kompetencije. Poticajno okruženje podrazumijeva otvorenu komunikaciju između odgojno-obrazovnih radnika i učenika, suradničko učenje, aktivno učenje i međusobno poštovanje i podršku. Učenici imaju priliku učiti o aktivnom sudjelovanju u društvu jer učenje o poduzetništvu omogućuje brojne prilike i mogućnosti koje učenici u budućnosti mogu ostvariti (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Škole razvijaju i primjenjuju različite programe učenja za poduzetništvo. Brojni su stručni materijali za rad te instrumenti za vrednovanje programa. Neke od aktivnosti su rad učeničkih zadruga, vježbovne tvrtke, tjedni poduzetništva, smotre te radionice. Tu su još

i razna istraživanja te stručni skupovi na kojima se odvijaju aktivnosti za razvijanje poduzetništva (Manojlović i Ivić, 2017).

3.4.6. Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije

Kada je u pitanju tehnologija, novije generacije se nazivaju digitalnim urođencima jer već od rođenja imaju doticaja s tehnologijom jer je ona svuda oko nas. Djeca od malih nogu nauče kako koristiti tehnologiju i kasnije se to sve više razvija. Djeca žive s internetom, stvaraju virtualne identitete s mrežnim prijateljima te komuniciraju pomoću simbola i slika pa je zato potrebno i u školi učiti o tehnologiji te odgovornom korištenju (Livazović, 2018).

Međupredmetna tema uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije odnosi se na učenje za odgovorno i kreativno korištenje tehnologije u obrazovanju i društvu. Djeca i mladi lako prihvaćaju tehnologiju, koristeći je za informiranje, dijeljenje sadržaja i učenje. U obrazovnom kontekstu, tehnologija obogaćuje iskustva učenja, potiče samostalnost, odgovornost i razvoj digitalnog identiteta. Pravilna uporaba tehnologije ključna je za sudjelovanje u digitalnom dobu, a školsko okruženje treba omogućiti ravnopravnu dostupnost tehnologije svima. Djeca razvijaju digitalnu, informacijsku i medijsku pismenost, učeći kroz računalne programe kako estetski izraziti svoje ideje, stvarati nove sadržaje te poštovati privatnost i rad drugih. Učitelji mogu inovativno dopuniti tradicionalne metode, prilagoditi pristup svakom učeniku i dinamičnije pratiti proces poučavanja. Kod učenika se potiče istraživački duh, kritičko razmišljanje i vrednovanje informacija u digitalnom okruženju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Učenici kroz virtualnu suradnju s vršnjacima iz različitih kultura razvijaju interkulture i komunikacijske vještine te se upoznaju s različitim kulturnim navikama i tradicijama. Također, učenici kroz digitalno okruženje imaju priliku učiti kako na pravilan i miran način rješavati sukobe (Škola za život, 2019).

3.4.7. Održivi razvoj

Međupredmetna tema održivi razvoj obuhvaća okolišnu, društvenu i ekonomsku dimenziju održivosti. Cilj je pripremiti učenike za odgovorno djelovanje u društvu radi sebe i svoje dobrobiti, ali i ostalih članova društva. Suvremeni izazovi, poput ljudskog utjecaja na prirodne sustave i rastuće ekonomske nejednakosti, zahtijevaju usvajanje načela održivog razvoja, što obrazovanje treba podržati (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). UNESCO pojam odgoj i obrazovanje za održivi razvoj definira kao “dinamičan koncept koji obuhvaća novu viziju odgoja i obrazovanja koja ima za cilj osposobiti ljude svih uzrasta da preuzmu odgovornost za stvaranje održive budućnosti” (UNESCO, 2002, str. 7). Učenici se upoznaju i uče o potrebama današnjeg doba na globalnoj i lokalnoj razini, nužnosti održivog upravljanja prirodnim

resursima, te razvijaju vještine kao što su kritičko mišljenje, inovativnost i sposobnost prilagodbe promjenama. Potiču se na odgovorno ponašanje kroz praktične aktivnosti poput racionalnog korištenja prirodnih resursa, upravljanja otpadom i aktivnog sudjelovanja u zajednici (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Učenje o održivom razvoju treba biti aktivan proces, a ne usko shvaćen kao jednostavno prenošenje informacija (Tilbury, 2011).

Održivi razvoj podržava razvoj vrijednosti poput odgovornosti prema okolišu, solidarnosti, poštivanja prirodne i kulturne baštine te osobnog integriteta. Učenici se osposobljavaju za kritičko razmišljanje o održivosti, usklađivanje ponašanja u svakodnevnom životu s načelima održivosti te za odgovorno odlučivanje o važnim društvenim pitanjima (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Također, obuhvaća refleksiju o načinu života, kritičko preispitivanje uzroka neodrživosti i redefinicije vrijednosti. Kroz različite kulture i perspektive učenici bi trebali predviđati pozitivnu budućnost kroz preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje i odabir održivih životnih puteva (Tilbury, 2011).

4. Zaključak

U suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu, ključnu komponentu imaju interkulturalni odgoj i obrazovanje. Interkulturalizam podrazumijeva prihvaćanje i poštovanje pripadnika drugih kultura, njihove kulturne vrijednosti, tradicije i običaja. Nije dovoljno samo poznavanje da postoje druge kulture, što je multikulturalizam, nego da se ostvari međusobna interakcija i pozitivni odnosi. Cilj interkulturalnog odgoja i obrazovanja je razvijanje interkulturalne kompetencije i interkulturalne osjetljivosti. Ukoliko je osoba spremna prihvatiti svakoga tko je po nečemu drugačiji od nje same i spremna je imati dobar odnos i interakciju s to osobom, tek tada se može reći da je netko interkulturalno kompetentan. Potrebno je naučiti svakog čovjeka da ljudska prava pripadaju svakoj osobi, neovisno o kulturi, nacionalnosti, rasi ili vjeri. Djeca se već od malih nogu susreću s različitostima u vrtiću i školi, stoga im je potrebno pružiti priliku da već tada razvijaju vještine međusobne komunikacije i pozitivne stavove (Topić, 2010). Iako su interkulturalni odgoj i obrazovanje najviše usmjereni na djecu i mlade jer su oni najčešće otvoreni prema novim idejama i prihvaćanju novih ideja, interkulturalni odgoj je usmjeren prema svakom čovjeku. Buduće društvo se treba temeljiti na toleranciji i prihvaćanju razlika. Interkulturalni odgoj imati zadatak da uči i potiče ljude da stvaraju bolje životne uvjete i mogućnosti među različitim kulturama. Kako bi se interkulturalizam prenio na djecu, potrebno je da i sredina u kojoj žive bude interkulturalna.

Ključnu ulogu u razvoju interkulturalne kompetencije kod učenika ima učitelj. Nastavnici moraju znati kako raditi u multikulturalnom okruženju. Najprije učitelj treba biti interkulturalno kompetentna osoba kako bi mogao prenositi to na učenike. U razredu se mogu naći učenici različitih kultura, koje učitelj mora uspješno uključiti u ostatak razreda jer inače dolazi do odbacivanja djece koja su drugačija. Svako dijete u razredu ima pravo na učenje, sigurnost, osobni napredak i prijateljstvo.

Nastavne metode i oblici rada u interkulturalnom odgoju trebaju biti usmjereni na poticanje međusobnog razumijevanja, poštovanja različitosti i razvoj interkulturalnih kompetencija kod učenika. Primjerna različitih nastavnih metoda, u ovom radu su prikazane metode suradničkog učenja, aktivnog učenja i diskusija, omogućava učenicima da svojom aktivnošću sudjeluju u nastavnom procesu. To utječe na razvoj empatije, sposobnost za suradnju s ljudima različitih kulturnih pozadina te razvoj kritičkog mišljenja. Prednosti suradničko učenja su rušenje predrasuda i stereotipa, razvijanje solidarnosti, odgovornosti, međusobno pomaganje te uključenost u skupinu. Svaki učenik, svojim kompetencijama može pridonijeti skupini i svaka kompetencija se treba jednako cijeniti. Aktivno učenje se događa u suradnji s drugima gdje se pojedinac upoznaje s gledištima drugih te može o njima raspravljati. Tijekom diskusije učenici se također upoznaju s idejama i mišljenjima drugih te na taj način mogu mijenjati svoja mišljenja. Mogu iznositi i svoje ideje i osjećaje te im diskusija pomaže u usvajanju jezika. Primjena različitih nastavnih metoda čini nastavu učenicima zanimljiviju, pa onda imaju i više intrinzične motivacije za rad. Kurikulum sadrži interkulturalne sadržaje što je ključno za provođenje interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Škola je mjesto u kojemu se različitosti prihvaćaju, mjesto gdje svi imaju jednaka prava. Treba promicati vrijednosti kao što su empatija, povjerenje, poštovanje, solidarnost i suradnja. Djecu u školi treba učiti i objasniti im ljudska prava koja svima pripadaju. Interkulturalni odgoj i obrazovanje pripremaju djecu za budući život u multikulturalnom društvu što doprinosi i stvaranju budućeg društva koje će se temeljiti na toleranciji.

5. Literatura

1. Buchs, C., i Maradan, M. (2021). Fostering Equity in a Multicultural and Multilingual Classroom through Cooperative Learning. *Intercultural Education*, 32, 401-416.
2. Čačić-Kumpes, J., Kumpes, J. (2005). Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku. *Migracijske i etničke teme*. 21(3), 173-186.

3. Deardorff, D.K. (2020). *Manual for Developing Intercultural Competencies*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
4. Drandić, D. (2013). Uloga i kompetencija nastavnika u interkulturalnom obrazovanju. *Magistra ladertina*. 8(1), 49-57.
5. Drandić, D. (2017). Uloga pomoćnika u nastaviu provođenju inkluzivnoga obrazovanja. *Napredak*, 15(4), 439-459.
6. Ferguson-Patrick, K i Jolliffe, W. (2018). *Cooperative learning for intercultural classrooms*. Routledge.
7. Garrote Salazar, M. i Fernández Agüer, M. (2016). Intercultural Competence in Teaching: Defining the Intercultural Profile of Student. *Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature*, 9(4), 41-58.
8. Hrvatić, N. (2007). Interkulturalna pedagogija: nove paradigme. *Pedagogijska istraživanja*. 4(2), 241-252.
9. Hrvatić, N. i Piršl, E. (2005). Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije učitelja. *Pedagogijska istraživanja*, 2(2), 251-265.
10. Hrvatić, N., Sablić, M. (2008). Interkulturalne dimenzije nacionalnog kurikuluma. *Pedagogijska istraživanja*, 5(2), 197-206.
11. Kadum-Bošnjak, S. (2012). Suradničko učenje. *Metodički ogledi*, 19(1), 181-199.
12. Katunarić, V. (1996.). Tri lica kulture. *Društvena istraživanja*, 5(5-6), 831-858.
13. Konopka, C. L., Adaime, M. B. i Mosele, P.H. (2015). Active Teaching and Learning Methodologies: Some Considerations. *Creative Education*, 6(14), 1536-1545.
14. Kovarik, M.L., Robinson, J.K. i Wenzel, T.J. (2022). Why Use Active Learning?. U Kovarik, M.L., Robinson, J.K. i Wenzel, T.J., *Active Learning in the Analytical Chemistry Curriculum* (str. 1-12). ASC Publications.
15. Lázár, I., Károly, K., i Gall, C. (2020). Cooperative learning for intercultural competence: a pilot study on teachers' views and classroom practice. *Culture and intercultural communication: Research and education*, 71-89.
16. Livazović, G. (2018). *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet; Hrvatska sveučilišna naknada.

17. Ljubac Mec, D. (2022). Aktivno učenje u nastavnom procesu. *Marsonia: journal of social and humanities research*. 1(1), 155-165.
18. Manojlović, N. i Ivić, S. (2017). Preferirani načini implementacije obrazovanja za poduzetništvo u hrvatskim osnovnim školama. *Obrazovanje za poduzetništvo*, 7(1), 113-118.
19. Mattes, W. (2007). *Nastavne metode*. Naklada Ljevak.
20. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html
21. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html
22. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html
23. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_157.html
24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html
26. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne i srednje škole*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_212.html
27. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Alfa.
28. Romić, S. (2011). Isti u različitom. *Školske novine*, 25(21), 10-11.

29. Romijn, B.R., Slot, P.L. i Leseman, P.P.M. (2021). Increasing teachers' intercultural competences in teacher preparation programs and through professional development: A review. *Teaching and Teacher Education*, 98.
30. Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Naklada Ljevak.
31. Sever, M. i Horvat, M. (2019). Građanski odgoj i obrazovanje kroz obrazovnu politiku Europske unije: slučaj Hrvatske. *Diskrepancija*, 15(22/23), 18-29.
32. Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput.
33. Spajić-Vrkaš, V., Stričević, I., Maleš, D. i Matijević, M. (2004). *Poučavati prava i slobode*. Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
34. Škola za život. (2019). *Međupredmetne teme*. <https://skolazazivot.hr/medupredmetne teme/>
35. Težak, S. (2003). *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
36. Tilbury, D. (2011). Are we learning to change? Mapping global progress in education for sustainable development in the lead up to 'Rio Plus 20'. *Global Environmental Research*, 14(2), 101-107.
37. Topić, I. (2010). Interkulturalizam u kurikulumu primarnog obrazovanja. *Napredak*, 151(3 – 4), 407 – 416.
38. UNESCO (2002). *Education for Sustainability. From Rio to Johannesburg: Lessons Learnt from a Decade of Commitment*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127100>
39. Verkuyten, M., Yogeeswaran, K., Mepham, K. i Sprong, S. (2019). Interculturalism: A new diversity ideology with interrelated components of dialogue, unity, and identity flexibility. *European Journal of Social Psychology*, 50(3), 505- 519.
40. Vijeće Europe. (2008). *Bijela knjiga o interkulturalnom dijalogu - "Živimo zajedno jednaki u dostojanstvu"*. Agencija za odgoj i obrazovanje.
41. Zapata-Barrero, R. i Mansouri, F. (2022). A Multi-scale Approach to Interculturalism: From Globalised Politics to Localised Policy and Practice. *Journal of International Migration and Integration*, 23, 775-795.

